

Kursus-år 2016/2017

Større skriftlig opgave



Alle nedenstående oplysninger skal udfyldes

Kursistnummer: [redacted]

Kursistnavn: [redacted]

Kursistens mailadresse: [redacted]

Fag: Samfundsfag B	Lærernavn: [redacted]	Initialer: [redacted]
--------------------	-----------------------	-----------------------

Emneområde: *Brexit*

Opgaveformulering:

1. Redegør for begreberne populisme og globalisering.
2. Analyser, hvilke årsager der er til, at briterne stemte for at træde ud af EU. Inddrag bilag A.
3. Vurdér, hvordan EU's fremtid kommer til at se ud. Inddrag integrationsteorierne føderalisme, intergovernmentalisme og neofunktionalisme.

Bilag A: FT DATA, Financial Times UK, Comment, Blogs,
<http://blogs.ft.com/ftdata/2016/06/24/brexit-demographic-divide-eu-referendum-results/>
Lokaliseret 30.01.2017.

Bilag A er vedlagt opgaveformuleringen.

Lærerkontaktoplysning(er):

Mail: [redacted]

Jeg bekræfter herved med min underskrift, at opgavebesvarelsen er udarbejdet af mig. Jeg har ikke anvendt tidligere bedømt arbejde uden henvisning hertil, og opgavebesvarelsen er udfærdiget uden anvendelse af uretmæssig hjælp og uden brug af hjælpemidler, der ikke har været tilladt under prøven. Underskriften må gerne skrives fra din PC.

Dato 19.02.2017

Underskrift kursist [redacted]

Dato 31.01.2017

Underskrift lærer [redacted]

Evt. fremmedsprogsgodkendelse: Sprog:

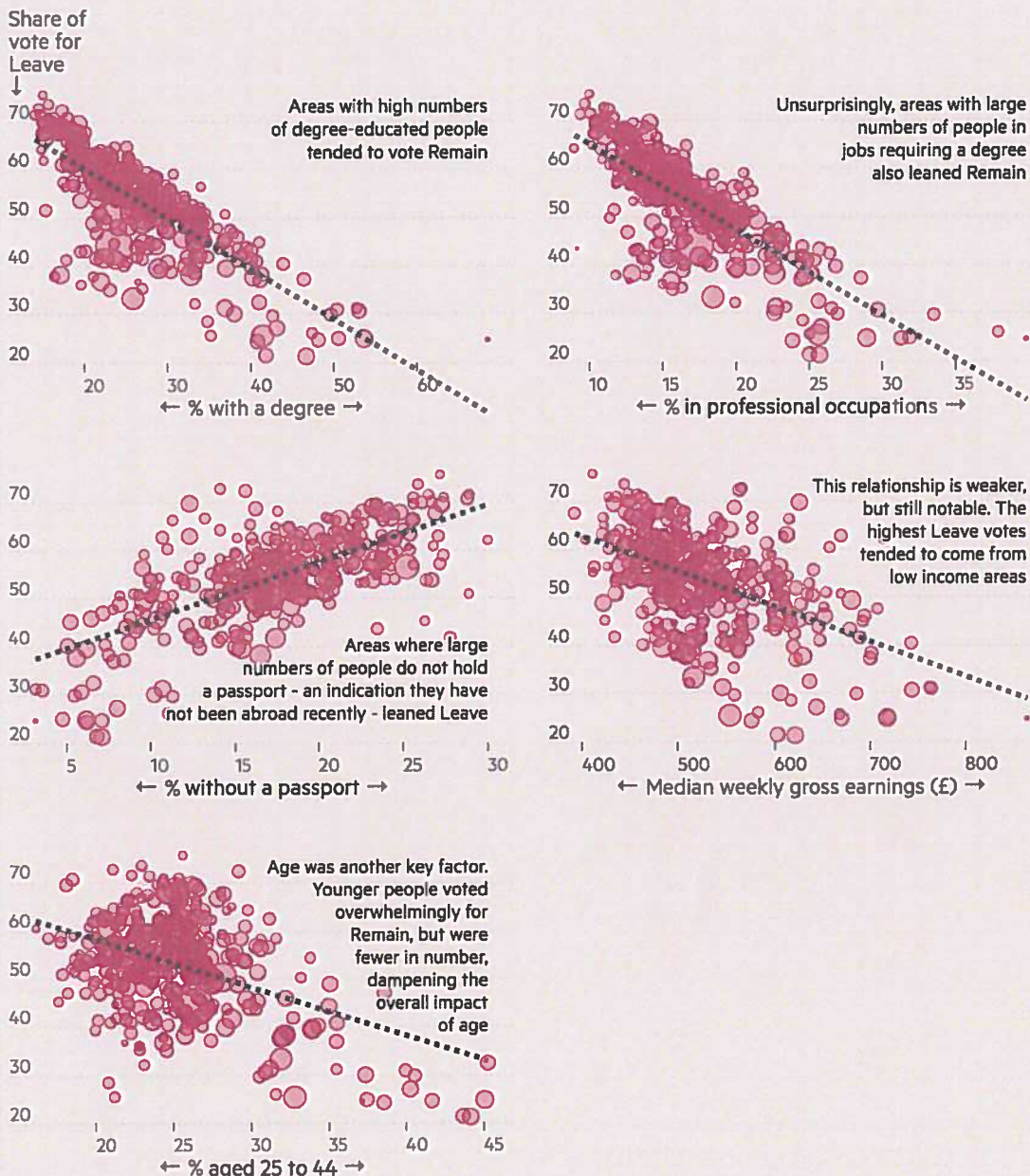
Underskrift leder:

Den større skriftlige opgave skal afleveres elektronisk senest **mandag den 20. februar kl. 10:00** (som én samlet fil, der opfylder formalia) til sso@kvuc.dk. Emnefeltet i mailen skal indeholde følgende: "SSO 2017 dit fulde navn og dit kursistnummer." Du er selv ansvarlig for, at det du afleverer på mail er den korrekte udgave, og at alle sider samt bilag er indeholdt i den afleverede fil.

FT DATA, Financial Times UK, Comment, Blogs

The demographics that drove Brexit

Britain has voted to leave the EU, a decision that has left millions of Remain voters asking how this happened, and who were the 17.4m people who voted Leave. The five characteristics below were among the most strongly correlated with the share of the vote for Leave, when measured across the 382 voting areas. Every circle below represents one voting area



Referendum results: Press Association
Demographic data: UK Census, Office for National Statistics
Graphic by John Burn-Murdoch / @jburnmurdoch

FT

Kilde: <http://blogs.ft.com/ftdata/2016/06/24/brexit-demographic-divide-eu-referendum-results/>
lokaliseret 30.01.2017

Abstract

This study investigates the various reasons behind the British exit from the EU and discusses what the future may hold for European integration. The influencing factors behind Brexit are analyzed by combining numerous statistics with different statements from politicians and voters who voted leave. The study suggests that immigration and national sovereignty were the defining issues in the referendum and that people with conservative, right-wing views were more likely to vote leave than remain. The nationalistic tendencies in the referendum, can be interpreted as a rejection of the political globalization and its idea of disappearing borders. By using common integration theories, and looking at different opinions about European integration, the study examines the outlook of the European Union. It concludes that a possible multispeed union is the best possible option, although there's issues with all proposed ideas for future integration. The opposition against free movement of labour remains a problem for the single market.

Indholdsfortegnelse

Abstract.....	1
Indledning.....	3
Populisme.....	3
Globalisering.....	4
Økonomisk globalisering	4
Politisk globalisering	5
Hvorfor stemte briterne sig ud af EU?	6
Globaliseringskritik	6
Immigration.....	8
Suverænitæt.....	10
Populismens indflydelse på Brexit.....	11
EU's fremtid	13
Europæisk integration.....	13
Konklusion	15
Litteraturliste	17
Bøger.....	17
Artikler.....	17
Hjemmesider.....	20
Bilag:.....	21
A:	21
B:	22
C:	23
E:	24
F:	25
G:	25

Indledning

Den 23. juni 2016 gik briterne til stemmeurnerne og sendte chokbølger gennem Europa, da de stemte Storbritannien ud af EU¹. Efterfølgende har der været mange gisninger, spekulationer og analyser om hvorfor de stemte sig ud og hvad det kan betyde for EU i fremtiden. Denne opgave forsøger at give et svar på disse spørgsmål. Først vil jeg lave en begrebsafklaring af populisme ved hjælp af den tyske idéhistoriker og professor ved Princeton University, Jan-Werner Müllers bog "Hvad er populisme?". Opgavens behandling af populisme vil tage udgangspunkt i hans definition. Dernæst vil jeg redegøre for globaliseringen, hvor opgaven er afgrænset til den politiske- og økonomiske globalisering.

Bagefter vil jeg analysere de forskellige årsagsforklaringer til Brexit, hvor jeg først vil kigge på hvad hhv. den økonomiske- og politiske globalisering har haft af betydning for de britiske vælgere. Her vil opgaven tage udgangspunkt i de aspekter af globaliseringen, som specifikt har med EU og Storbritannien at gøre. I forbindelse med denne analyse, vil jeg også kigge på værdipolitikens indflydelse på Brexit. Bagefter vil jeg, ud fra Müllers populismedefinition, analysere valgkampens retorik og give et svar på, hvor meget populisme betød for afstemningsresultatet. Analysen vil hovedsageligt blive lavet på baggrund af vælgerstatistikker, udtalelser fra diverse politikere og artikler, der skildrer leave-vælgere.

Til sidst vil jeg vurdere EU's fremtidsmuligheder ved at inddrage de tre integrationsteorier føderalisme, neofunktionalisme og intergovernmentalisme. Her vil jeg kigge på forskellige udmeldinger om fremtidig europæisk integration efter Brexit, og overveje fordele og ulemper ved de forskellige integrationsmodeller.

Populisme

Der har historisk været uenighed om den akademiske definition af populisme, men generelt er populisme forstået som en politisk bevægelse, der bygger sin eksistensberettigelse på at repræsentere *populus* (latinsk for "folket"). Hertil kommer, at folket repræsenteres overfor eliten.² Som sagt vil denne opgaves behandling af populisme, tage udgangspunkt i Jan-Werner Müllers definition. Müller følger den gængse tankegang i, at en populist altid vil kritisere eliten, men han mener ikke dette i sig selv er nok til at definere en populist. Ifølge Müller er populisme også antipluralistisk af natur³. Han definerer populisternes kernepåstand som værende: "*Vi – og kun vi – repræsenterer det sande folk*"⁴. Man kan altså godt kritisere eliten, eller udtale sig mere eller mindre demagogisk, uden det per definition kan opfattes som populisme. Det kræver nemlig også en påstand om, at man alene repræsenterer det sande folk. Her er det vigtigt at forstå, at påstanden

¹ Redaktionen, 2016

² Grage, 2017

³ Müller, 2016, s. 25

⁴ Müller, 2016, s. 26

kun kan ses i symbolsk forstand. Müller mener ikke, at man empirisk kan finde et sandt folks vilje. Dermed kan det ikke lade sig gøre at udpege en homogen gruppe som et samlet "folk"⁵.

Som følge af det han definerer som kernepåstanden (det sande folks repræsentanter), udarbejder Müller en kritik af populismens antipluralistiske logik. Da populisternes er de eneste, som utvetydigt kan repræsentere folket, må alle andre partier og politikere være illegitime i et repræsentativt demokrati. Da populisterne opererer efter én sand folkevilje, vil det ifølge Müller medføre en ekskludering af den del af befolkning, som ikke deler populisternes holdninger⁶. Derfor mener Müller også, at det er grundlæggende forkert, når populisme bliver kaldt et "korrektiv" til demokratiet⁷. For populismen er jo i sin grundvold antipluralistisk, resulterende i en affærdigelse og eksklusion af politikere og borgere, der ikke deler samme opfattelse. Müller peger på, at pluralismen, hvor alle partierne og politiske aktører respekterer hinanden uanset partifarve, bidrager til et stabilt demokrati. På den måde kan man altså opnå en bredere repræsentation, hvor større dele af befolkningen bliver hørt.

Sammenfattende kan man sige, at Müllers definerer populisme som både antielitær og antipluralistisk. Det er ikke nok i sig selv, at man kritiserer eliter. Der skal også være en moralsk påstand om at være den eneste repræsentant for det "sande" folk. Dette forsøg på at homogenisere et sandt folk, leder til en eksklusion af politiske modstandere og dele af befolkningen. Derfor konkluderer Müller, at populismen er antidemokratisk. I disse tider ser man ofte en kritik af eliter i forbindelse med den tiltagende globalisering, som har sikret stor velstand og politisk magt i økonomiske- og politiske eliter.

Globalisering

Man kan dele globaliseringen op i tre former. I denne opgave vil der primært fokuseres på den økonomiske og politiske globalisering, men man kan også snakke om en kulturel globalisering. Her er der tale om den globale udveksling af kulturer i takt med, at vi rejser mere og mere, ser film og tv fra andre lande og generelt kan komme i kontakt med andre kulturer på en hurtigere og lettere måde end tidligere⁸.

Økonomisk globalisering

Den økonomiske globalisering handler om, at vi i stigende grad handler på tværs af landegrænser og, at den globale handel betyder mere og mere for landenes økonomier. Inden finanskrisen for alvor brød løs i 2008, var varehandlens betydning for den globale vareproduktion (målt i BNP) oppe på over 50%. Selvom den tog et dyk efterfølgende, er den nu igen oppe omkring de 50%. Der er altså

⁵ Müller, 2016, s. 135

⁶ Müller, 2016, s. 19-20

⁷ Müller, 2016, s. 45

⁸ Bülow, 2010, side-id: p499

sket en fordobling i varehandlens betydning for det globale BNP siden 70'erne⁹. Denne øgede varehandel på tværs af landegrænser, har også betydet, at landene er mere afhængige af hinandens økonomier end tidligere. Finanskrisen fra 2007 er et godt eksempel på, hvor meget det kan betyde, hvis et nøgleland som USA får problemer. Krisen spredte sig som ringe i vandet efterfølgende og viste farerne ved den globaliserede økonomi¹⁰.

Der er mange forskellige årsager til den økonomiske globalisering. Først kan man pege på den stigende liberalisering af verdenshandelen, som er sket efter 2. verdenskrigs afslutning. På verdensplan har en organisation som WTO (tidligere GATT) haft enorm betydning for, at landene har ophævet deres handelsrestriktioner og gjort det nemmere at handle på tværs af landegrænser. I Europa har vi også haft EU til at reducere begrænsningerne på handel¹¹. En anden årsag er den teknologiske udvikling, som har været med til at gøre handlen nemmere og billigere. Internettet har sørget for, at det er hurtigere at handle med værdipapirer og gjort det nemmere for virksomhederne at kommunikere med fx underleverandørerne. I forhold til forbrugerne har internettet både fungeret som en ny marketings- og distributionskanal, hvilket har skruet yderligere op for konkurrencen. Der har også været en stor udvikling indenfor transportindustrien, som også har været med til at globalisere økonomien. Specielt udviklingen indenfor sø- og lufttransport, har været med til at gøre det nemmere og billigere at transportere varer over længere distancer. Den økonomiske globalisering, og dens konsekvenser for verdenssamfundet, har ført til et større behov for politiske reguleringer.

Politisk globalisering

Den politiske globalisering kan være mange ting, men i denne opgave er fokuset specielt på nationalstaternes mere og mere integrerede politiske systemer. Dette har ført til, at der er blevet etableret mange forskellige både statslige og ikke-statslige internationale organisationer¹². Man kan sige, at statslige organisationer som f.eks. EU enten har afviklet lovgivning eller lavet nye love og reguleringer. De to ting hører også sammen, da afviklingen af handelsrestriktioner førte til mere handel mellem landene og dermed et større behov for også at have internationale organer, der kan regulere interaktionerne. Disse processer har været med til at knytte verdens nationalstater tættere sammen¹³.

Statslige internationale organisationer kan deles op i "mellemstatslige organisationer" og "overstatslige organisationer", som begge er sat i verden for at løse grænseoverskridende problemer. Et mellemstatsligt samarbejde betyder, at alle medlemmerne skal være enige før en beslutning kan blive vedtaget. Som navnet antyder, er det aftaler mellem stater. Overstatsligt

⁹ Kureer, 2016, id: c19639

¹⁰ Kureer, 2016, side-id: p3172

¹¹ Wikman, 2010, side-id: p648

¹² Marcussen, 2010, side-id: p650

¹³ Marcussen, 2010, side-id: p652

samarbejde betyder, at de enkelte medlemsstater overgiver suverænitæt til en overstatslig organisation, hvor den enkelte medlemsstat ikke alene kan afgøre om den vil være med i en aftale eller ej. En overstatslig organisation kan dermed træffe beslutninger, som gælder direkte i de enkelte medlemslande¹⁴. EU-samarbejdet har bevæget sig i en retning, hvor flere og flere politiske områder afgøres overstatsligt. Det er specielt Lissabontraktaten, der har medvirket til denne ændring i samarbejdet¹⁵. Det var også grunden til, at Danmark i december 2015 stemte om at ophæve retsforbeholdet, da EU's retspolitik, som følge af Lissabontraktaten, går fra at være mellemstatsligt til at være overstatsligt¹⁶. Som bekendt blev det et nej fra de danske vælgere og generelt har vi set flere og flere EU-kritiske folkeafstemningsresultater rundt omkring i Europa. Det kulminerede selvfølgelig med, at de britiske vælgere stemte Storbritannien ud af EU i den såkaldte Brexit-afstemning.

Hvorfor stemte briterne sig ud af EU?

Som et led i sin valgkamp for at blive genvalgt som premierminister, lovede David Cameron en folkeafstemning om det britiske medlemskab, hvis han genvandt magten. Cameron triumferede ved valget i 2015 og tog i februar 2016 til Bruxelles for at forhandle en reformaftale med EU. Aftalen kom i hus og Cameron annoncerede en britisk folkeafstemning om EU-medlemskabet den 23. juni 2016¹⁷. Briterne kasserede aftalen og stemte sig ud af EU-samarbejdet med et flertal til leave-siden på ca. 52% af stemmerne¹⁸. Det er svært at komme med en enkelt massesociologisk forklaring på, hvorfor de stemte sig ud. I det følgende analyseres forskellige grunde til, at Brexit blev en realitet.

Globaliseringskritik

EU er på mange måder katalysator for globaliseringen. Forløberen for EU, Det Europæiske Kul- og Stålfællesskab, blev skabt tilbage i 1952 af Frankrig, Tyskland, Italien, Belgien, Holland og Luxembourg, for at gøre specielt Frankrig og Tyskland mere afhængige af hinanden rent økonomisk og ressourcemæssigt. På den måde fik man skabt en "enhed", som kunne forhindre fremtidige krige mellem landene¹⁹. Der skete så en videreudvikling af samarbejdet og senere hen blev EU's indre marked etableret. Det er karakteriseret af en fri bevægelighed af både varer, kapital, tjenester og personer (deraf arbejdskraft). Dette er sikret ved, at medlemsstaterne har opløst en række handelshindringer, der tidligere har forhindret den frie bevægelighed²⁰. EU er altså et oplagt mål at rette sin vrede mod, hvis man ikke føler, at man har fået gavn af globaliseringen. Derfor har det også været nærliggende at konkludere, at Brexit-vælgerne i høj grad må være blandt globaliseringens tabere.

¹⁴ Marcussen, 2010, side-id: p650

¹⁵ EU-oplysningen, no date

¹⁶ Hansen, 2015

¹⁷ Ritzau, 2016

¹⁸ Redaktionen, 2016

¹⁹ Reimann & Biering, 2016

²⁰ Ersbøll & Holst-Christensen, 2009

Figuren i bilag B viser den procentvise ændring i realindkomsten fra 1988 til 2008 for forskellige indkomstgrupper. Her kan vi se, hvordan væksten i årene har haft en meget ulige fordeling. Vi kan se, at en stor gruppe af mennesker har fået et stort løft i deres velstandsniveau, mens de allerrigeste også har tjent godt på den økonomiske vækst i perioden. Den rigeste 1% af verdens befolkning har oplevet en stigning på hele 60% i deres realindkomst. Imens har den allerfattigste del af verdens befolkning ikke oplevet nogen realindkomstsvækst, mens verdens 75%-90% rigeste (der udgør den vestlige middelklasse²¹) heller ikke har oplevet nogen nævneværdig velstandsforbedring. Nogen har sågar tabt på globaliseringen, og det er den gruppe, som er særlig interessant ift. Brexit-afstemningen.

I bilag A kan man se en række vælgerdata fra afstemningen. De fem grafer viser de 382 stemmekredse inddelt efter forskellige kriterier. Y-aksen viser, hvor mange procent af kredsen, der stemte for at forlade EU, mens x-aksen inddeler kredsene efter forskellige forhold. Her kan man bl.a. se, at områder med relativt lavere indkomst havde en større tendens til at stemme leave. Korrelationen er dog forholdsvis lille og det er svært at fastslå en kausaleffekt. Der er til gengæld en større sammenhæng mellem uddannelsesniveau og tilbøjeligheden til at ville ud af EU. En af graferne viser, at områder med en lav procentdel af vælgere med en universitetsuddannelse, hældte mod leave i højere grad end områder med en høj procentdel af universitetsuddannede. En lignende graf omkring områdernes procentdele af vælgere med jobs, hvor et universitetsdiplom er nødvendig, viser ligeledes, at områder med en lav procentdel hældte mere mod leave end områder med højere procentdele.

Det er lige præcis denne lavtlønnede og lavt uddannede gruppe, der kan karakteriseres som "taberne" af globaliseringen. Udover at outsourcing til specielt Fjernøsten er en risiko, så kan der med EU's frie bevægelighed komme arbejdere fra lavtlønslande internt i EU til Storbritannien og udkonkurrerer britiske arbejdere. Derfor er der i en globaliseret verden i endnu højere grad en fordel ved at have en uddannelse, som gør individets kompetencer mindre let tilgængelige for virksomhederne²². I 2016 nåede antallet af EU-borgere med arbejde i Storbritannien op på 2,2 mio. mennesker²³. Kombinerer man det med graferne fra bilag A, kunne man godt konkludere, at det har haft en stor indflydelse på briternes beslutning om at forlade EU. Der er dog problematikker ved den analyse. Først og fremmest, så er der ikke noget statistisk belæg for at sige, at EU-arbejdere har taget jobs fra briterne eller presset lønniveauet ned. Bilag C viser en opgørelse over nytilkomne EØS²⁴-borgeres indflydelse på den britiske økonomi i skatteåret 2013-2014, og her kan man se, at de betaler mere til statskassen end de modtager i ydelser og dermed har en positiv nettoeffekt på økonomien. Dette er med til at understrege den britiske økonom Jonathan Portes' pointe:

²¹ Bindslev, 2016

²² Kureer, 2016, side-id: p3175

²³ Barrett, 2016

²⁴ Europæisk Økonomisk Samarbejde

“It’s true that, if an immigrant takes a job, then a British worker can’t take that job – but it doesn’t mean he or she won’t find another one that may have been created, directly or indirectly, as a result of immigration.”²⁵

De mange gæstearbejdere fra EØS-lande er altså med til også at skabe flere arbejdspladser i Storbritannien og det kan derfor ikke konkluderes, at de tager arbejdet fra briterne. I bilag D kan man se en graf, der viser reallønniveauet fra 1995-2015, sammenlignet med immigrationen fra EU-landene i samme periode. Her kan man ikke se et fald i reallønnen som følge af immigrationsstigningen. Der sker godt nok et lille fald, men det korrelerer med finanskrisen²⁶. Der er altså en række ting, der taler imod, at Brexit-vælgerne er såkaldte ”globaliseringstabere”. Man kunne så argumentere for, at vælgerne ikke nødvendigvis behøver at være rationelt tænkende. De kunne have stemt ud fra en overbevisning, som der ikke er noget stærkt statistisk grundlag for, men det lader heller ikke til at være tilfældet. I bilag E er en gruppe vælgere blevet spurgt om, hvad de ser som de tre vigtigste emner i forbindelse med afstemningen, og her er det interessant, at ”jobs” bliver nævnt af 41% af dem, som stemte for at blive i EU, mens kun 14% af leave-vælgerne nævnte det som et af de tre vigtigste emner. Det betyder ikke, at der ikke var nogen som stemte leave pga. østarbejdernes indflydelse på lønniveauet og beskæftigelsen (som altså ikke kan bekræftes), men det er en forholdsvis lille andel.

Selvom bilag A viser, at leave-tilhængerne i høj grad kommer fra stemmekredse med relativt lavere indkomst og lavere uddannelsesniveau, så kan man ikke entydigt konkludere, at deres stemmer var en kritik af den økonomiske globalisering og de økonomiske konsekvenser af den frie bevægelighed i EU’s indre marked. Til gengæld kan vi se, at hele 72% af Brexit-vælgerne nævnte immigration som et vigtigt emne. Så det er altså et emne, der har betydet noget, men ikke ift. den normale kritik af, at immigranterne tager arbejdet fra hjemlandets borgere.

Immigration

Jobsituationen betød altså kun lidt for det ressentiment leave-vælgerne havde mod immigrationen. Der er i stedet noget, der kan tyde på, at mange leave-vælgere var drevet af mere værdipolitiske problemstillinger end ulighed, som primært er et fordelingspolitisk spørgsmål. I forbindelse med Brexit-afstemningen bragte Berlinske en artikel, hvor de havde været i den britiske by Boston, der endte med at være den mest EU-kritiske by i afstemningen. En opgørelse fra 2011 viste, at 13% af byens befolkning var borgere fra andre EU-lande (hovedsageligt østeuropæere), og ved folkeafstemningen stemte 75,6% af de stemmeberettigede for at forlade EU²⁷. En af byens indbyggere fortæller om, hvordan byen har ændret sig:

²⁵ Travis, 2016

²⁶ Wadsworth, Dhingra, Ottaviano & Van Reenen, 2016, s. 6

²⁷ BBC, 2016b

”Jeg kan huske ét mord de seneste 30 år, men nu har vi det her. Der var også en, der slog mig en aften, da jeg gik tur med min hustru. Da han løb væk, sagde hans venner til mig, at han »ville slå en englænder«. Vi bliver jo bange for, om vore egne unge kan gå på gaden om aftenen.”²⁸

I artiklen nævnes det også, at byen er blevet uofficiel ”morderhovedstad”, da der har været en række knivdrab mellem immigranter. Som citatet viser, så er det en by, hvor mange af de etniske briter føler stor utryghed i forbindelse med immigrationen fra EU-lande. Mange i byen føler, at de er blevet ladt i stikken af de britiske politikere og det britiske medlemskab af EU, og derfor er der ikke noget at sige til, at de i overvældende grad stemte for at forlade unionen. Nu er Boston et meget ekstremt eksempel på, hvad immigrationen har betydet i Storbritannien, men generelt er følelsen af mangel på kontrol over immigrationen meget udbredt. Bilag F viser, at 72% af en adspurgte gruppe svarer, at de ingen kontrol har over migranter eller immigration. Det er en meget større andel end ved nogen anden kategori. Dette kan også ses som et tegn på, at en stor mængde af Brexit-vælgere hælder til højre værdipolitisk, og det bakkes op af flere andre statistiker. I bilag G, kan man se en statistik fra 2015, der viser en sammenhæng mellem, hvor meget den adspurgte gruppe støtter dødsstraf (på x-aksen) og hvor villige de er til at stemme sig ud af EU (y-aksen). Fokusset på strenge straffe er en typisk højreorienteret værdipolitisk og konservativ holdning. Her kan man se, at alle indkomstgrupper ligger rimelig tæt. De største støtter af dødsstraffen er også i meget højere grad villige til at stemme leave. I forlængelse af det, kan man kigge på Stian Westlakes, forskningschef hos tænketanken Nesta, analyse af, hvilke karakteristika en vælger skal have, før det bliver nemmere at gætte vælgerens tilhørsforhold i afstemningen:

”If you look at attitudes to questions such as, 'Do you think criminals should be publicly whipped?' or 'Are you in favour of the death penalty?' - those things are much better predictors, and you get over 70% accuracy.”²⁹

Hvis vælgeren har meget højreorienterede værdipolitiske synspunkter, er chancen for en leave-stemme også større. Her er det dog vigtigt at holde fast i, at det selvfølgelig ikke er alle leave-vælgere, der er højreorienterede. Den indvandrekritiske linje passer i øvrigt godt med det man ser i resten af Europa, hvor lande som Frankrig, Østrig, Holland, Danmark, Ungarn, Tyskland mfl. alle har set indvandrerkritiske partier opnå stor fremgang³⁰. Som følge af disse nationalistiske strømninger, er der også meget fokus på landenes selvbestemmelse.

²⁸ Taudal, 2016

²⁹ Burton, 2016

³⁰ BBC, 2016a

Suverænitet

Jf. bilag E, så er det vigtigste emne for leave-vælgerne, princippet om, at briterne selv skal kontrollere deres egne love. Det hænger også godt sammen med leave-kampagnens slogan "take back control", der var meget fremtrædende i valgkampen. Et af hovedkritikpunkterne af EU går på, at det er en udemokratisk organisation. Det er der flere grunde til. Først og fremmest er det kun Europa-Parlamentsmedlemmerne, der er direkte folkevalgte af EU-borgerne. Parlamentet kan ses som EU's lovgivende magt i magtens tredeling, men den lovgivende kompetence deler de med Ministerrådet³¹. Ministerrådet består godt nok af ministre fra EU's medlemslande, men det er ikke i alle lande, som fx i Danmark, at ministrene nødvendigvis er folkevalgte. Selvom Parlamentet og Ministerrådet er EU's egentlige lovgivende organ, så estimeres det, at ca. 70% af lovene bliver besluttet af ikke-folkevalgte embedsmænd. Den udøvende magt i EU, ligger hos Kommissionen og her sidder én kommissær fra alle EU's medlemslande. Hvert lands regering udpeger én kommissær, men der er mange, som mener, at det er et meget lille demokratisk grundlag³². Hverken kommissionsformanden eller Præsidenten for Det Europæiske Råd er valgt af EU's borgere, men i stedet af stats- og regeringscheferne i Det Europæiske Råd^{33,34}.

Der er heftig kritik af den konstellation og det måtte den daværende Præsident for Det Europæisk Råd, Herman van Rompuy, også sande, da en af frontskikkelserne i den britiske EU-modstand, daværende UKIP-formand Nigel Farage, tordnede mod ham på et møde i Europa-Parlamentet i 2010 med ordene: *"the question I want to ask is: Who are you? I'd never heard of you. Nobody in Europe had ever heard of you"*³⁵. Farage italesætter her en bekymring omkring EU, som ikke kun er udbredt i Storbritannien, men også i mange andre EU-lande³⁶. Det er ikke kun de demokratiske problemer internt i EU's institutioner, som mange har det stramt med, det er også den mængde af love, som EU pålægger nationalstaterne. Som den tidligere borgmester i London, og fremtrædende skikkelse i leave-kampagnen, Boris Johnson skrev i et debatindlæg i The Telegraph få dage før afstemningen:

"If Britain votes to Remain in the EU, then we continue to be subject to an increasingly anti-democratic system that is now responsible for 60 per cent of the law that goes through Westminster"³⁷.

De ledende figurer på leave-siden lå altså meget godt i tråd med de synspunkter som store dele af leave-siden også havde (jf. bilag E). Disse synspunkter omkring immigration og national suverænitet kan på mange måder ses som en nationalistisk konsekvens af den politiske globalisering.

³¹ Nielsen & Jensen, 2016, side-id: p105

³² Nielsen & Jensen, 2016, side-id: p117

³³ Nielsen & Jensen, 2016, side-id: p97

³⁴ Nielsen & Jensen, 2016, side-id: p96

³⁵ Smith, 2016

³⁶ TNS opinion & social, 2015, s. 139-140

³⁷ Johnson, 2016

Globaliseringen handler jo om at skabe en "global enhed", men det er tilsyneladende blevet opponeret af mange briter. De vil ikke have de ophævede grænser, som globalisering fører med sig. Det er altså i den her form, som globaliseringskritikken primært kom til udtryk ved afstemningen.

Den førromtalte nationalistiske strømning i Europa, er ofte blevet beskrevet som en populistisk strømning, der kan sammenlignes med Donald Trumps succes ved det amerikanske præsidentvalg. F.eks. bragte den britiske netavis, The Independent, en artikel, hvori de berørte en YouGov-undersøgelse, der viste, at autoritær populisme var på fremmarch i både Europa og USA. I artiklen er YouGov-forskere citerede for at sige, at partier som UKIP, Front National, AfD samt Donald Trumps præsidentkampagne alle var "*branches of the same tree*"³⁸. Spørgsmålet er så bare, hvor meget populistisk retorik egentlig betød for briternes nej til EU.

Populismens indflydelse på Brexit

Der er flere ting, som er værd at hæfte sig ved omkring YouGov-undersøgelsen. Udgangspunktet for undersøgelsen er, at der findes en stor gruppe vælgere i Europa, som har autoritære populistiske synspunkter. I artiklen bliver det også nævnt at:

"Voters supporting authoritarian populism were broadly older and with less access to higher education, while opponents on the liberal left and centre-right were more likely to be younger and have attended university."³⁹

Det er altså ældre mennesker med forholdsvis lav uddannelse, som udgør kernegruppen af mennesker med populistiske holdninger. Med det in mente, kan man hurtigt sammenstille det med Brexit, hvor leave-sidens vælgere tenderede til at være ældre og lavt uddannede. Denne opgave har også tidligere konkluderet, at mange leave-vælgere hældte mod højre værdipolitisk, så det er meget ligetil at drage den sammenligning. Konklusionen af, at populistiske vælgere typisk er i den ældre del af befolkningen, lavt uddannede og med en overvægt af mænd, deles af Jan-Werner Müller, men han mener ikke det kan bruges til at identificere populistiske partier⁴⁰. Hvis man skal deducere ud fra Müllers definition af populisme, så giver det egentlig slet ikke mening at tale om vælgerne "populistiske holdninger". Populismen ligger jo i kernepåstanden om at repræsentere det sande folk, og behøver derfor ikke at være kombineret med nogen bestemte holdninger udover kritik af eliten.

Selvom populisme ikke nødvendigvis behøver at være fastlåst nogen politisk orientering, så må man medgive, at nationalismen passer godt med definitionens logik. Hvis man skal konstruere et "sandt folk", og dermed ekskludere en gruppe af befolkningen, så ses det ofte gjort efter et nationalistisk

³⁸ Dearden, 2016

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Müller, 2016, s. 35

grundlag (fx de sande briter mod immigranterne). Med de konklusioner, der tidligere er lavet i denne opgave, så kunne der godt ligge en sammenligning med Brexit. Det er dog vigtigt at få med, at populismen i princippet ligeså godt kan være venstreorienteret, hvor fx arbejderne (det sande folk) spilles ud mod storkapitalen. Hvis vi holder fast i Brexit-vinklen, så kunne man flere gange, både før og efter valgkampen, se UKIP's formand Nigel Farage vise en tydelig skelnen mellem "dem" og det "sande folk". Som f.eks. da han fremviste en plakat med ordene "breaking point" i store bogstaver og et billede af en stor gruppe flygtninge⁴¹. Her får vi i hvert fald tydeligt forklaret, hvem de sande briter ikke er. Da det i løbet af de tidlige morgentimer den 24. juni blev klart, at briterne havde stemt sig ud af EU, holdt Farage en improviseret sejrstale, hvor han bl.a. sagde:

"(...) this will be a victory for real people, a victory for ordinary people, a victory for decent people. We have fought against the multinationals, we have fought against the big merchant banks, we have fought against big politics, we have fought against lies, corruption and deceit."⁴²

Det her er et godt eksempel på den populistiske logik og dens følgekonssekvenser. Farage går ind og skelner mellem "the real people" (det sande folk) og så de elitære institutioner. Der er altså både en anti-establishment retorik, men også en opdeling af folket. Det var trods alt næsten halvdelen af vælgerne, der stemte for at blive, men de er ifølge Farage ikke "decent people" eller en del af "the real people". Der sker også en eksklusion på et politisk niveau, hvor han bl.a. siger, at de har kæmpet imod "lies, corruption and deceit". De partier, der er tilhængere af EU er altså ikke legitime og de repræsenterer dem, som ikke hører til det sande folk. Den anti-elitære kritik går igen flere gange fra leave-siden i løbet af valgkampen. F.eks. sagde den konservative justitsminister, Michael Gove, under en tv-optræden: "*people in this country have had enough of experts (...)*", da han blev spurgt ind til hvilke anerkendte organisationer, der havde meldt sig under leave-sidens faner⁴³. Der er noget, der tyder på, at kritikken af eliten og eksperterne har ræsonneret med leave-vælgerne. En Telegraph-artikel fra dagen før valget videregiver tal fra en YouGov-undersøgelse, som viser, at leave-vælgere vægter almindelige menneskers meninger højere end diverse eksperter. Den viser også, at de ikke stoler på nogen som helst grupper, som man normalt ville betragte som "eksperter". F.eks. akademikere, økonomer og specielt ikke politikere (denne holdning er dog delt på begge sider, om end flertallet er noget større på leave-siden)⁴⁴.

Det er altså ikke helt forkert at sige, at Brexit til en vis grad var præget af populisme, men man skal dog holde sig for øje, at den analyse ikke kan stå alene. Der har bestemt været populistiske træk hos leave-kampagnen, i særlig grad ved Nigel Farages retorik, men det har ikke været i ligeså overvældende grad, som man f.eks. oplever med Donald Trump. Det kan også blive et problem i sig

⁴¹ Stewart & Mason, 2016

⁴² Withnall, 2016

⁴³ Lowe, 2016

⁴⁴ Kirk & Dunford, 2016

selv, at man trækker populismekortet henover Brexit og den EU-kritiske strømning, fordi det skygger over de virkelige problemer, der er i EU. For det er klart, at det britiske exit er en konsekvens af den EU-skepsis, som der har været flere steder i Europa, og det bliver meget interessant at se, hvordan EU udvikler sig i fremtiden.

EU's fremtid

Europæisk integration

For at kunne give et bud på fremtidens EU, så er det vigtigt at få tre af de klassiske integrationsteorier på plads. Politologer har fundet frem til en masse teorier omkring europæisk integration, men denne opgave holder sig til de tre hovedteorier: føderalisme, neofunktionalisme og intergovernmentalisme. Føderalismen kan både forstås som en teori, men også som en politisk vision. Det handler om, at vi bevæger os imod Europas Forenede Stater, som minder om det vi kender fra USA. Det skal ikke forstås som om de enkelte medlemslande mister al beslutningskompetence, men de vil bare i højere grad blive underlagt føderationen. Her kan man se på EU's subsidiaritetsprincip, hvor beslutningerne i teorien skal træffes så tæt på borgerne som muligt, hvilket betyder, at hvis noget kan gøres på fx et kommunalt niveau, så skal det gøres. De vigtige ting skal dog beslutes fra centraladministrationen i Bruxelles⁴⁵. Neofunktionalismen er nok en mere deskriptiv teori, der forklarer hvorfor EU har udviklet sig som det har. Her peges der på en "spillover"-effekt, som betyder, at når man først beslutter sig for at indgå et samarbejde på ét politisk område, så vil det skabe et behov for at lave politik på et andet. Udviklingen af det indre marked, har fx medført en lang række EU-institutter, der har til opgave at regulere handlen⁴⁶. Til sidst er der intergovernmentalismen, som giver nationalstaterne en større betydning end de andre teorier. Her er grundlaget, at det er nationalstaterne, der interagerer med hinanden. Det er de enkelte landes forhandlinger og aftaler, som bestemmer graden af integration⁴⁷. Denne teori kan man godt koble sammen med det mellemstatslige samarbejde, hvor alle landene skal være enige før noget beslutes.

Som tidligere konkluderet, så er Europa i disse år præget af en stor nationalistisk fremgang i mange af EU-landene, så det er klart, at noget peger i retning af den intergovernmentalistiske teori. I det tidligere omtalte debatindlæg af Boris Johnson, skriver han på et tidspunkt: *"Of course we can continue to provide leadership and support for Europe – but intergovernmentally, outside the supranational⁴⁸ EU system."*⁴⁹ Han advokerer altså for et europæisk samarbejde, hvor briterne ud fra egne interesser, forhandler og drøfter problemer med EU. Denne holdning om, at det er suveræne nationalstater, der skal forhandle aftaler med andre lande, er meget udbredt. Det synspunkt kunne også ses fra begge sider af det politiske spektrum i Danmark i kølvandet på Brexit.

⁴⁵ Nedergaard, 2010, s.15-16

⁴⁶ Nedergaard, 2010, s. 18-19

⁴⁷ Nedergaard, 2010, s. 20

⁴⁸ Overstatsligt

⁴⁹ Johnson, 2016

Rasmus Jarlov fra De Konservative sagde: *"Jeg synes, at man skal presse på for at ændre systemet, så de i højere grad varetager medlemsstaterne."*⁵⁰, mens også Søren Søndergaard fra Enhedslisten udtalte noget lignende: *"Vi går ind for, at samarbejdet er mellemstatsligt og ligeberettiget, hvor samarbejdet bygger på, hvad man har tilsluttet sig, og hvad man vil samarbejde om."*⁵¹ Med den stigende nationalisme rundt omkring i Europa, Brexitresultatet og den brede enighed på begge sider af det politiske spektrum, kan man godt være tilbøjelig til at anbefale EU, for sin egen overlevelses skyld, at bevæge sig mod et samarbejde med større intergovernmentalisme.

Der er dog bagsider ved den løsning. Som den liberale gruppeformand i EU-parlamentet, Guy Verhofstadt, sagde om aftaler med enstemmighed: *"Og der er altid mindst én i klubben, først af de 28 og nu bliver det af de 27, som er imod det ene eller det andet. Det er nødt til at høre op."*⁵² Det kan altså være et problem for det europæiske samarbejde, hvis alle afgørelser skal tages mellemstatsligt, fordi det simpelthen bliver for svært at lave effektive aftaler, hvis alle landene skal være enige. Det er også den holdning man har haft tidligere i EU, som man fx så i Lissabontraktaten, hvor man flyttede en række områder op på overstatsligt niveau. Det er et føderalistisk syn på EU-samarbejdet, da man ved et overstatsligt samarbejde på flere områder naturligt vil se en større centralisering af de store beslutninger. Beslutninger, der vil gælde i alle EU-lande. Selv hvis man gerne ville tilbagerulle det overstatslige samarbejde, så ville det kræve en ændring i Lissabontraktaten, hvilket kan være problematisk.

EU's neofunktionelle udvikling, hvor man samarbejder på flere og flere områder (integration i bredden⁵³), har også stået for skud i debatten om EU's fremtid post-Brexit. Venstres EU-ordfører Jan E. Jørgensen har bl.a. udtalt: *"Derfor skal vi sørge for, at EU bliver rullet tilbage på de områder, hvor vi ikke behøver fælles europæiske løsninger og blive stærkere på at komme med de svar på udfordringer, der skal løses."*⁵⁴ Han mener altså, at EU har udviklet sig for bredt ift. samarbejdsområder, og man i stedet skal forsøge at indsnævre integrationen. Det leder hen mod en mulig løsning på EU's udfordringer, nemlig idéen om et EU i flere tempi. Det betyder, at landene er integrerede på det niveau som de selv ønsker. Det enkelte medlemsland vælger selv hvilke aftaler og samarbejdsområder de vil være med på⁵⁵. Danmark er et godt eksempel på dette, da vi har vores forbehold og fx står udenfor eurosamarbejdet. Det var en af de muligheder, som den tyske kansler, Angela Merkel, nævnte efter et topmøde mellem de grundlæggende EU-lande i februar⁵⁶.

Resultatet af de kommende Brexit-forhandlinger bliver meget interessante ift. denne løsning. Angela Merkel har flere gange understreget, at briterne ikke kommer til at kunne blokere den frie

⁵⁰ Nielsen & Seidenfaden, 2016

⁵¹ Ibid.

⁵² Lauritzen, 2016

⁵³ Nielsen & Jensen, 2016, id: c168

⁵⁴ Nielsen & Seidenfaden, 2016

⁵⁵ Reimann, 2013

⁵⁶ Rinke, Pineau, Macdonald & Lawson, 2017

bevægelse af arbejdskraft og samtidig have adgang til det indre marked⁵⁷. Her har vi nok et af de største problemer med denne løsningsmodel ift. de strømninger vi ser i Europa. Som tidligere berørt i opgaven, så er der flere lande, der er imod den frie bevægelse. Den frie bevægelse er dog lige nøjagtig nøglen til det indre markeds eksistens, og hvis en række lande skal have lov at lukke deres grænser, så er det også et hårdt slag for et af EU's nøgleprojekter. Et EU i flere tempi vil også betyde, at flere grænseoverskridende problemer, som fx miljøbelastning, vil blive meget vanskelige at løse, hvis ikke alle er med. Det er derfor mange politologer er tilhængere af den neofunktionalistiske teori om udviklingen af EU's arbejdsområder, fordi det på mange måder er en spillover-effekt af det indre markeds betydning for den øgede produktion og dermed øgede miljøbelastning⁵⁸.

Der er mange forskellige bud og teorier på, hvordan EU vil udvikle sig i fremtiden. Man kan klart sige, at Brexit og den stigende nationalisme er et tegn på en intergovernmental integrationsudvikling, hvor det er nationalstaterne, der selv beslutter, hvor meget de vil samarbejde med andre lande. Føderalisterne mener ikke, at mellemstatsligt samarbejde er effektivt nok og det vil være svært at skabe gode resultater, hvis beslutninger skal tages med enstemmighed. En løsning på problemet kan være et EU i flere hastigheder, men det vanskeliggøres af, at mange grænseoverskridende problemer kræver fælles løsninger.

Konklusion

Jan-Werner Müller har to hovedkriterier for at noget kan klassificeres som populisme: der skal være en elitemodstand og så skal man have en moralsk påstand om at være den eneste repræsentant for det sande folk. Det betyder, at der både sker en eksklusion på et politisk niveau, da alle andre partier i bund og grund er illegitime, da populisterne er de eneste sande repræsentanter. Der sker også en eksklusion hos befolkningen, da alle dem, som ikke deler populisternes holdninger, ikke er en del af det sande folk ifølge den populistiske logik.

Økonomisk globalisering handler om, at vi handler mere og mere på tværs af grænserne, og verdens lande er dermed blevet med gensidigt afhængige af hinanden. Der skabes altså en globaløkonomi. Politisk globalisering er den politiske interageren mellem lande, og udviklingen af fælles love og handelsaftaler. EU kan både ses som et produkt af og en årsag til globaliseringen og derfor kunne det tænkes, at globaliseringskritikken kunne have haft en indflydelse på Brexit. Det kan man dog ikke entydigt konkludere, hvis man kigger på forskellige vælgerstatistikker. Det er i hvert fald ikke den klassiske kritik om, at middelklassen bliver skadet af udefrakommende arbejdskraft, som har trukket mest hos leave-vælgerne. Til gengæld kan man spore en kritik af den politiske globalisering, da de fleste leave-vælgere peger på immigration og mangel på selvbestemmelse som de vigtigste grunde til at forlade EU. Dette kan ses som en nationalistisk reaktion på globaliseringen, hvor man

⁵⁷ Osborne, 2016

⁵⁸ Nielsen & Jensen, 2016, id: p146

holder fast i sine grænser i stedet for at følge globaliseringens logik om ophævede grænser. Det kendetegner også en stor del af leave-vælgerne, at de hælder til højre værdipolitisk.

Den populistiske retorik har helt klart været til stede i debatten, specielt hos UKIP, men ikke i ligeså høj grad som man ofte hører i diverse analyser. UKIP-lederen Nigel Farage har haft en tendens til at opdele befolkningen i en "os" mod "dem" retorik overfor specielt indvandring. Hans udtalelser efter valget tyder også på en skelnen mellem det sande folk og de illegitime modstandere. Der har helt klart også være en anti-establishment dagsorden hos vælgerne, som man fra leave-kampagnen har italesat effektivt.

Den seneste udvikling i Europa, og specielt med Brexit, peger mod en intergovernmental udvikling i EU, hvor nationalstaterne i stigende grad hiver suveræniteten hjem fra Bruxelles og i stedet vil lave aftaler mellem lande på et mellemstatsligt niveau. Tilhængerne af det føderale EU, mener dog ikke man effektivt kan skabe resultater, hvis alle lande skal være enige med hinanden. De er i stedet proponenter for det overstatslige samarbejde. En mulig løsningsmodel for fremtiden kunne være et Europa i flere hastigheder, men det har også sine problemer. Fx er det svært at løse grænseoverskridende problemer, hvis ikke alle lande forpligter sig til at hjælpe. De grænseoverskridende problemer får den neofunktionalistiske integrationsteori til at give mening, da problemerne ofte opstår i forbindelse med andre love man har lavet i EU og dermed vil, der være en naturlig spillover-effekt. Briternes fremtidige aftale med EU kommer til at give et vigtigt fingerpeg om hvilken vej EU kunne komme til at gå ift. politisk integration.

Simon Beyer Hansen – 19.02.2017

Litteraturliste

Bøger

Bülow, Morten Winther (2010). Kulturel globalisering – det sociologiske perspektiv, I: Morten Winther Bülow (red.), *Globaliseringen – samfundsvidenskabelige perspektiver*. Systime (iBog).
<https://globalisering.systime.dk/index.php?id=499>. Senest besøgt 16/2 2017

Kureer, Henrik (2016). *ØkonomiNU - en grundbog til samfundsøkonomi*. Systime (iBog).
<https://oekonominu.systime.dk/>. Kap. 16.1 & 16.7. Senest besøgt 16.02.2017.

Marcussen, Martin (2010). Politisk globalisering, I: Morten Winther Bülow (red.), *Globaliseringen – samfundsvidenskabelige perspektiver*. Systime (iBog).
<https://globalisering.systime.dk/index.php?id=509>. Kap. 4.1 & 4.3. Senest besøgt 16.02.2017

Müller, Jan-Werner (2016). *Hvad er populisme? Et essay*. Oversat fra tysk af Hans-Jørgen Birkmose. København, Informations Forlag

Nedergaard, Peter (2010). *Hvordan fungerer den Europæiske Union?*. København, Forlaget Columbus. Kap. 2.1, 2.2. & 2.3, s. 15-20

Nielsen, Julie Hassing & Jensen, Mads Dagnis (2016). *EUropa på vej*. Systime (iBog).
<https://europapaavej.systime.dk/>. Kap. 1, 2, 4 & 6. Senest besøgt 16.02.2017

Wikman, Lasse Ørum (2010). Økonomisk globalisering, I: Morten Winther Bülow (red.), *Globaliseringen – samfundsvidenskabelige perspektiver*. Systime (iBog).
<https://globalisering.systime.dk/index.php?id=514>. Kap 3.7. Senest besøgt 16.02.2017

Artikler

Barrett, David: *Number of EU workers in Britain surges to record 2.2m*, I: The Telegraph, 18.05.2016. Internetadresse: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/18/number-of-eu-workers-in-britain-surges-to-record-22m/>. Besøgt d. 10.02.2017

BBC: *Guide to nationalist parties challenging Europe*, I: BBC, 23.05.2016a. Internetadresse: <http://www.bbc.com/news/world-europe-36130006>. Besøgt d. 11.02.2017

BBC: *Lincolnshire records UK's highest Brexit vote*, I: BBC, 24.06.2016b. Internetadresse: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36616740>. Besøgt d. 11.02.2017

Bindslev, Joachim Claushøj: *Se grafen, der ifølge økonomer kan forklare både Brexit og Trump*, I: TV2.dk, 29.06.2016. Internetadresse: <http://nyheder.tv2.dk/erhverv/2016-06-29-se-grafen-der-foelge-oekonomer-kan-forklare-baade-brexit-og-trump>. Besøgt d. 10.02.2017

Burton, Alex: *The link between Brexit and the death penalty*, I: BBC, 17.06.2016. Internetadresse: <http://www.bbc.com/news/magazine-36803544>. Besøgt d. 11.02.2017

Dearden, Lizzie: *'Authoritarian populism' behind Donald Trump's victory and Brexit becoming driving force in European politics*, I: The Independent, 2016. Internetadresse: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/donald-trump-nigel-farage-europe-politics-le-pen-ukip-afd-authoritarian-populism-yougov-defining-a7430341.html>. Besøgt d. 12.02.2017

Hansen, Maja Hagedorn: *Forstå baggrunden for folkeafstemningen: 7 skarpe om retsforbeholdet*, I: Berlingske, 21.08.2015. Internetadresse: <http://www.b.dk/politiko/fakta/forstaa-baggrunden-for-folkeafstemningen-7-skarpe-om-retsforbeholdet>. Besøgt d. 10.02.2017

Johnson, Boris: *Please Vote Leave on Thursday, because we'll never get this chance again*, I: The Telegraph, 19.06.2016. Internetadresse: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/06/19/please-vote-leave-on-thursday-because-we-ll-never-get-this-chance/>. Besøgt d. 12.02.2017

Kirk, Ashley & Daniel Dunford: *EU referendum: Leave supporters trust ordinary "common sense" more than academics and experts*, I: The Telegraph, 22.06.2016. Internetadresse: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/06/16/eu-referendum-leave-supporters-trust-ordinary-common-sense-than/>. Besøgt d. 13.02.2017

Lauritzen, Thomas: *Fire europæiske politikere giver deres bud på fremtiden for EU*, I: Politiken, 29.06.2016. Internetadresse: http://politiken.dk/udland/int_europa/art5627789/Fire-europ%C3%A6iske-politikere-giver-deres-bud-p%C3%A5-fremtiden-for-EU. Besøgt d. 14.02.2017

Lowe, Josh: *MICHAEL GOVE: I'M 'GLAD' ECONOMIC BODIES DON'T BACK BREXIT*, I: Newsweek, 03.06.2016. Internetadresse: <http://europe.newsweek.com/michael-gove-sky-news-brexit-economics-imf-466365?rm=eu>. Besøgt d. 12.02.2017

Nielsen, Anders Holm og Rikke Gredsted Seidenfaden: *EU-ordførerne efter brexit: Vi skal have en diskussion af EU*, I: dr.dk, 26.06.2016. Internetadresse: <http://www.dr.dk/nyheder/udland/brexit/eu-ordfoererne-efter-brexit-vi-skal-have-en-diskussion-af-eu>. Besøgt d. 13.02.2017

Osborne, Samuel: *Brexit: Angela Merkel indicates UK could restrict freedom of movement and keep access to Single Market*, I: The Independent, 2016. Internetadresse:

<http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/brexit-latest-immigration-single-market-angela-merkel-freedom-movement-comments-theresa-may-a7418981.html>. Besøgt d. 14.02.2017

Rinke, Andreas, Elizabeth Pineau, Alastair Macdonald & Hugh Lawson (red.): *EU founders speak of possible 'multispeed' future after Brexit*, I: Reuters, 03.02.2017. Internetadresse: <http://www.reuters.com/article/us-eu-future-idUSKBN15I2WX>. Besøgt d. 14.02.2017

Ritzau: *OVERBLIK: Storbritanniens knoklede forhold til EU*, I: Information, 16.02.2016. Internetadresse: <https://www.information.dk/telegram/2016/02/overblik-storbritanniens-knoklede-forhold-eu>. Besøgt d. 10.02.2017

Smith, Oli: *Remember this? Farage delivers memorable takedown of 'damp rag' EU president*, I: The Daily Express, 04.07.2016. Internetadresse: <http://www.express.co.uk/news/politics/681530/nigel-farage-herman-van-rompuy>. Besøgt d. 12.02.2017

Stewart, Heather & Rowena Mason: *Nigel Farage's anti-migrant poster reported to police*, I: The Guardian, 16.06.2016. Internetadresse: <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/16/nigel-farage-defends-ukip-breaking-point-poster-queue-of-migrants>. Besøgt d. 12.02.2017

Taudal, Uffe: *Immigration sætter briternes EU-modstand i kog*, I: Berlingske, 05.06.2016, Sektion: 2, s. 2-5

TNS opinion & social, *Standard Eurobarometer 83 - Spring 2015 – "Public opinion in the European Union"*, for: European Commission, 2015, s. 139-140. Internetadresse: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb83/eb83_public_en.pdf. Besøgt d. 12.02.2017

Travis, Alan: *Are EU migrants really taking British jobs and pushing down wages?*, I: The Guardian, 20.05.2016. Internetadresse: <https://www.theguardian.com/politics/2016/may/20/reality-check-are-eu-migrants-really-taking-british-jobs>. Besøgt d. 10.02.2017

Wadsworth, Johnathan, Swati Dhingra, Gianmarco Ottaviano & Johan Van Reenen: *Brexit and the Impact of Immigration on the UK*, I: Centre for Economic Performance, The London School of Economics and Political Science, 2016, s. 6 Internetadresse: <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit05.pdf>. Besøgt d. 11.02.2017

Withnall, Adam: *EU referendum: Nigel Farage's 4am victory speech - the text in full*, I: The Independent, 2016. Internetadresse: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-nigel-farage-4am-victory-speech-the-text-in-full-a7099156.html>. Besøgt d. 12.02.2017

Hjemmesider

Ersbøll, Niels & Nina Holst-Christensen: *EU - 6. Indre marked*, I: Den Store Danske. Internetadresse: [http://denstoredanske.dk/Samfund, jura og politik/EU/EU/EU \(6. Indre marked\)](http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/EU/EU/EU_(6._Indre_marked)). Senest redigeret d. 19.08.2009. Besøgt d. 10.02.2016

EU-Oplysningen: *Hvad er forskellen på mellemstatsligt og overstatsligt samarbejde?*, I: EU-Oplysningen. Internetadresse: <http://www.eu.dk/da/spoergsmaal-og-svar-folder/hvad-er-forskellen-paa-mellemstatsligt-og-overstatsligt-samarbejde>. Besøgt d. 10.02.2017

Grage, Torben W.: *Populisme*, I: Den Store Danske. Internetadresse: [http://denstoredanske.dk/Samfund, jura og politik/Samfund/Partipolitiske begreber/populisme](http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Samfund/Partipolitiske_begreber/populisme). Senest redigeret d. 03.01.2017. Besøgt d. 10.02.2017

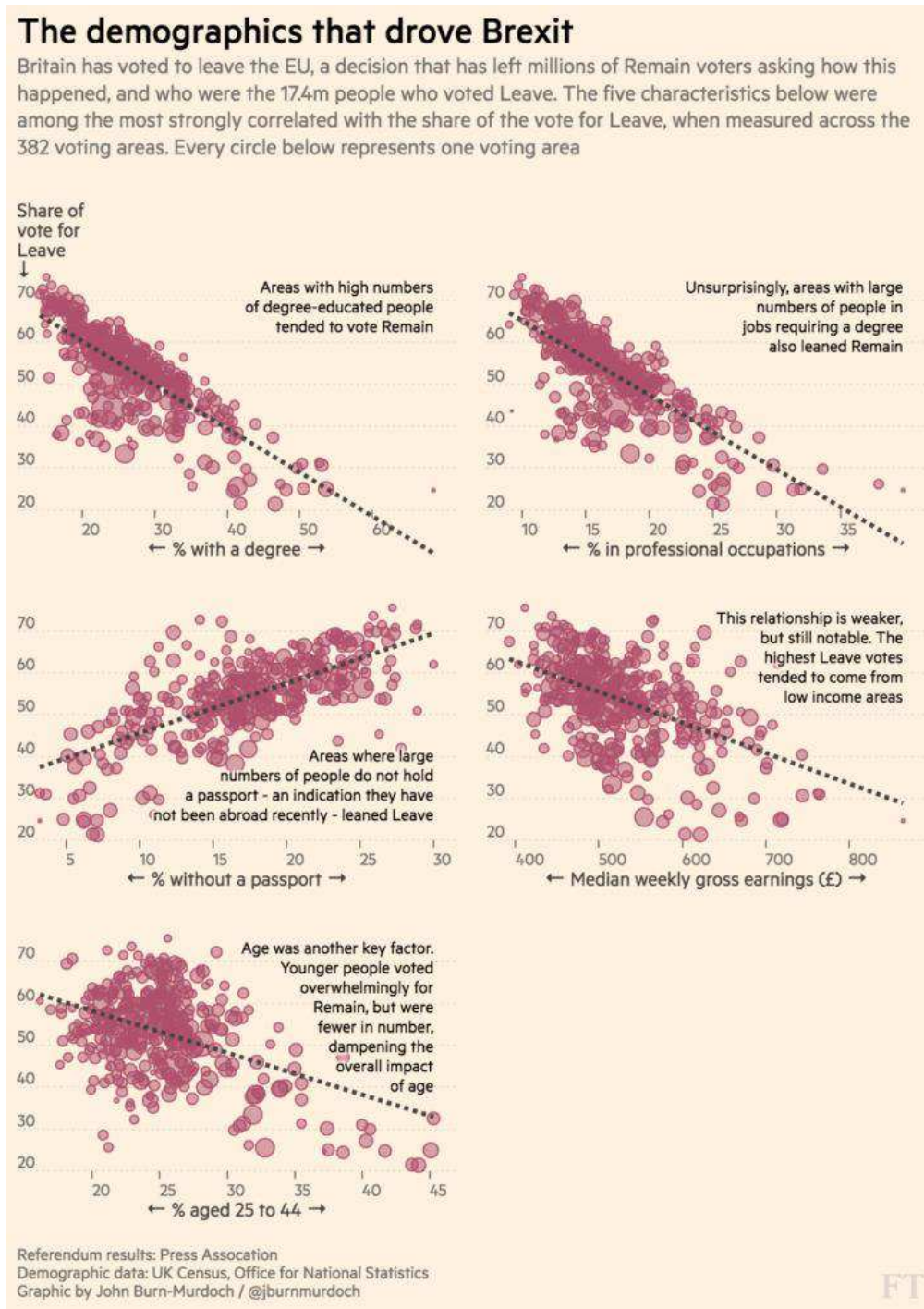
Redaktionen: *Brexit*, I: Den Store Danske. Internetadresse: [http://denstoredanske.dk/Geografi og historie/Storbritannien og Irland/Storbritannien efter 1945/Brexit](http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Storbritannien_og_Irland/Storbritannien_efter_1945/Brexit). Senest redigeret d. 14.07.2016. Besøgt d. 14.02.2017

Reimann, Johan & Peter Biering: *Det Europæiske Kul- og Stålfællesskab*, I: Den Store Danske. Internetadresse: [http://denstoredanske.dk/Samfund%2c jura og politik/EU/Det Europ%C3%A6iske Kul-og St%C3%A5lf%C3%A6llesskab](http://denstoredanske.dk/Samfund%2c_jura_og_politik/EU/Det_Europ%C3%A6iske_Kul-og_St%C3%A5lf%C3%A6llesskab). Senest redigeret 05.07.2016. Besøgt 10.02.2017

Reimann, Johan: *Europa i to hastigheder*, I: Den Store Danske. Internetadresse: [http://denstoredanske.dk/Samfund, jura og politik/EU/Europa i to hastigheder](http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/EU/Europa_i_to_hastigheder). Senest redigeret d. 28.05.2013. Besøgt d. 14.02.2017

Bilag:

A:

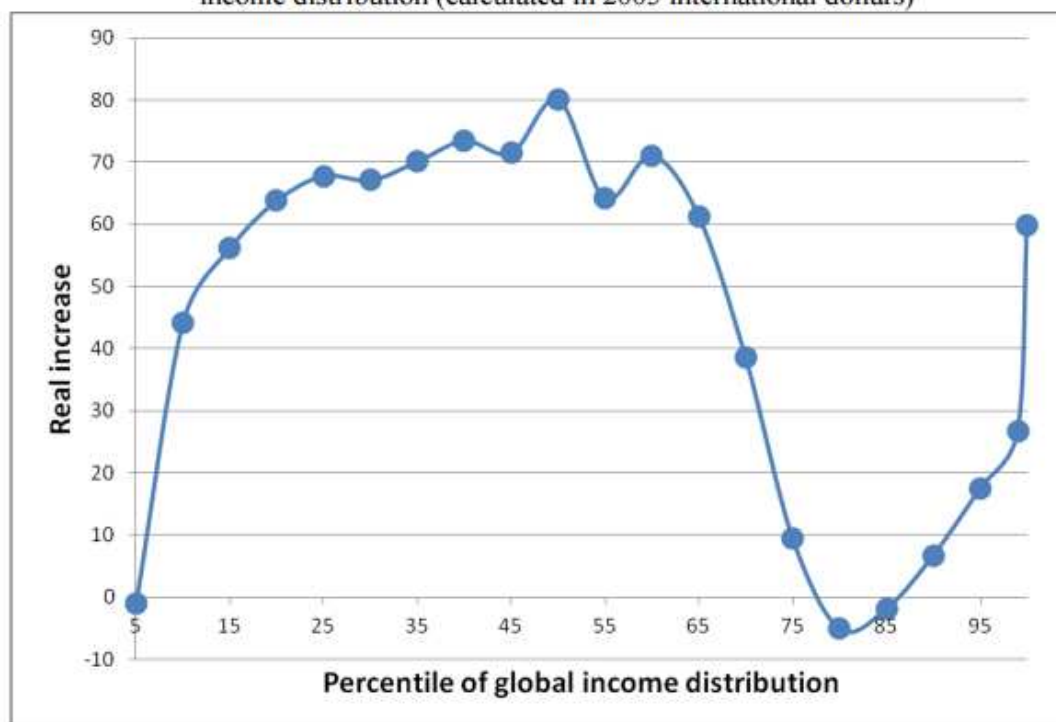


Kilde: FT DATA, Financial Times UK, Comment, Blogs. <http://blogs.ft.com/ftdata/2016/06/24/brexit-demographic-divide-eu-referendum-results/>

Besøgt d. 30.01.2017

B:

Figure 4. Change in real income between 1988 and 2008 at various percentiles of global income distribution (calculated in 2005 international dollars)



Note: The vertical axis shows the percentage change in real income, measured in constant international dollars. The horizontal axis shows the percentile position in the global income distribution. The percentile positions run from 5 to 95, in increments of five, while the top 5% are divided into two groups: the top 1%, and those between 95th and 99th percentiles.

Kilde: The World Bank.

<http://documents.worldbank.org/curated/en/959251468176687085/pdf/wps6259.pdf>, s. 13.

Besøgt d. 10.02.2017

C:

Results: Non-UK nationals at point of registration for National Insurance (based for the 2013-14 tax year)

	Recently arrived EEA nationals
Total income tax and National Insurance Contributions (£bn)	£3.11
Total HMRC benefit paid (£bn)	£0.56
Total net fiscal contribution	£2.54

Notes

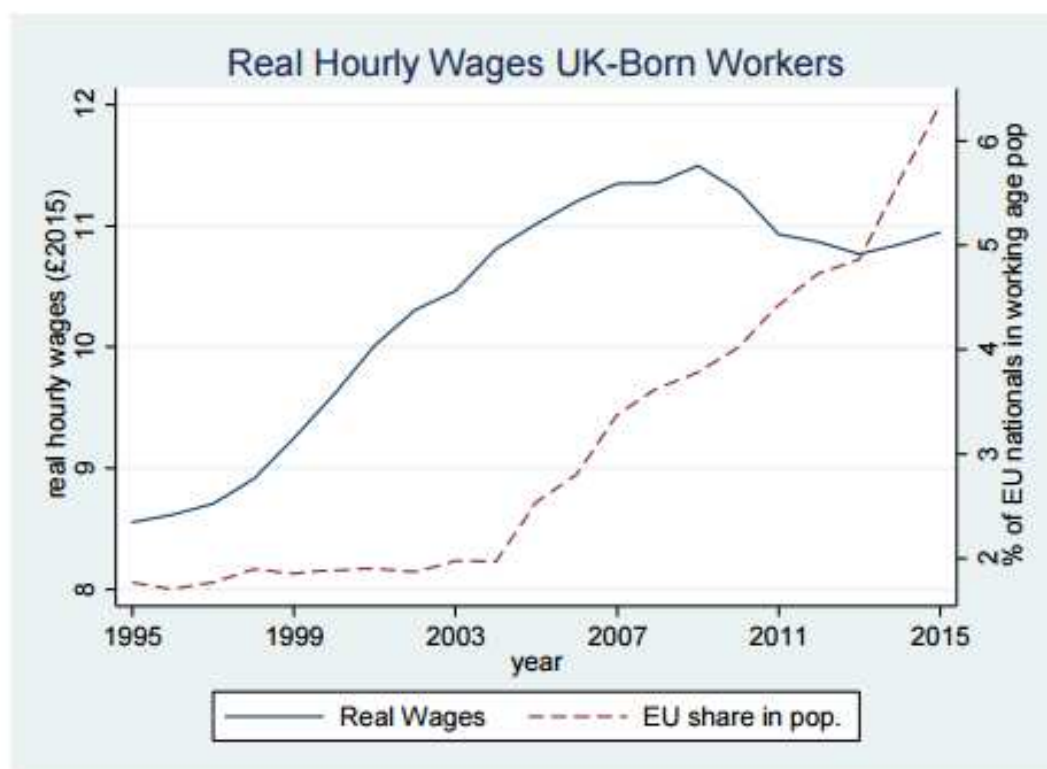
Estimates follow the rounding conventions and disclosure policies for National Statistics compiled from sample cases in Survey of Personal Incomes. In particular, amounts are in £billions rounded to 2 significant figures.

Kilde: HM Revenue & Customs.

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/522811/HMRC-Ad_Hoc_Stats_Release-EEA_Nationals_net_contribution_2013-2014.pdf, s. 6. Besøgt d.

10.02.2017

D:



Kilde: Centre for Economic Performance, The London School of Economics and Political Science.

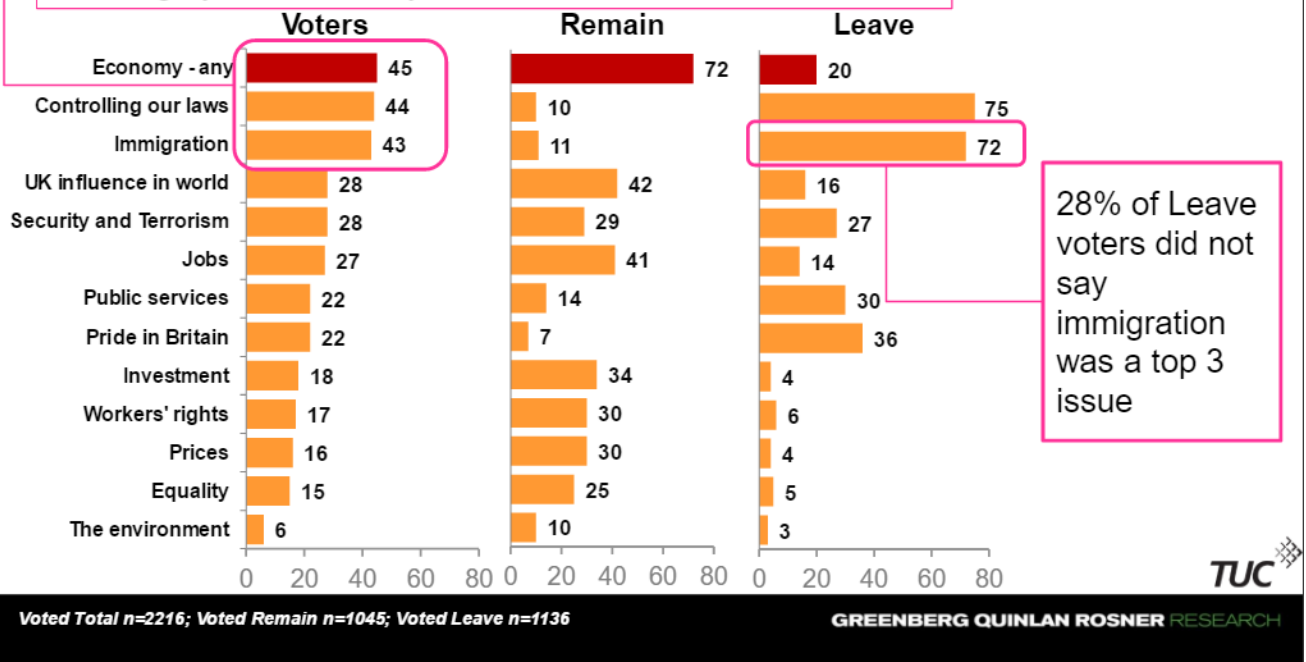
<http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit05.pdf>, s. 7. Besøgt d. 11.02.2017

E:

1) About immigration, but not all about immigration

Which **THREE** of the following were most important in helping you decide which way to vote?

Overall, 40% said immigration was a key issue – level w/
sovereignty and economy

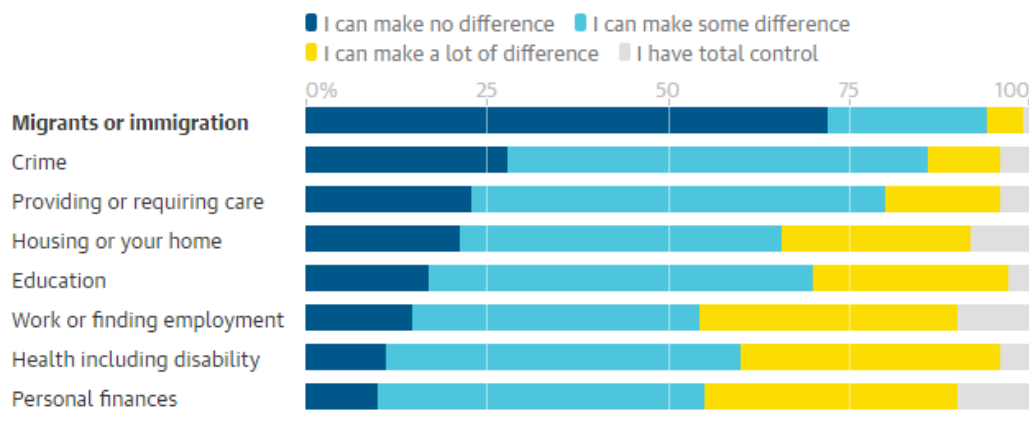


Kilde: Greenberg Quinlan Rosner Research.

<https://gqrr.app.box.com/s/8fryc6auj1y9x3f5syp6hrwqep2xz45l>, s. 2. Besøgt d. 10.02.2017.

F:

Across both high- and-low income groups, 72% of people felt they have no control over immigration

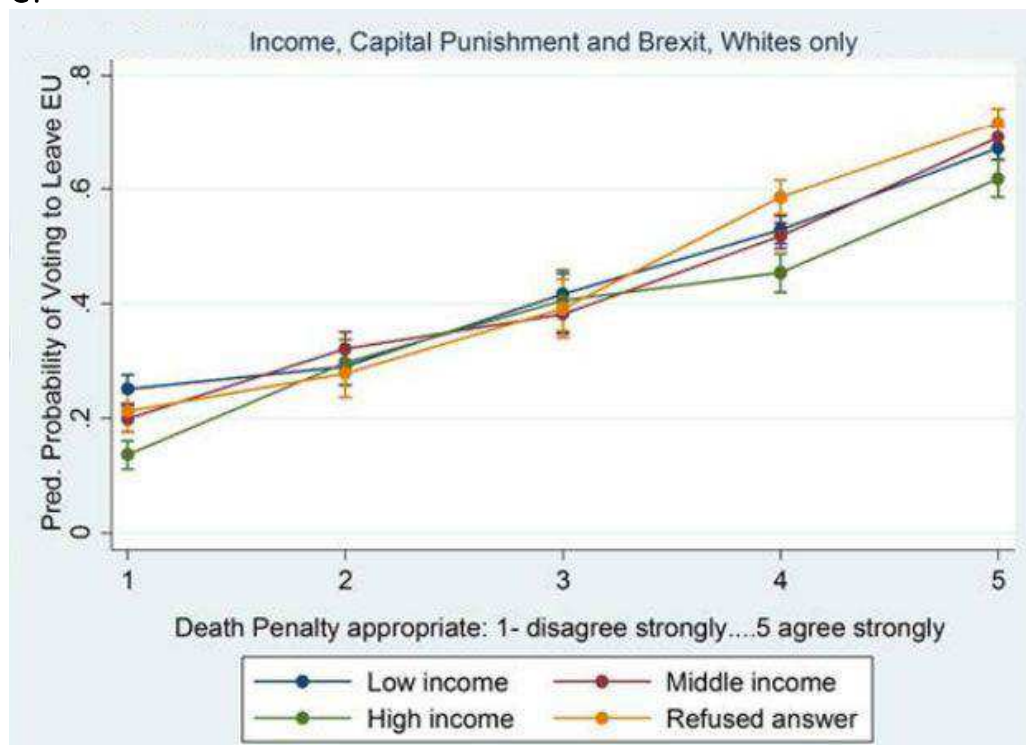


Source: Joseph Rowntree Foundation. Bases: All participants selecting issue, Providing or requiring care (204); Education (386); Personal finances (615); Work or finding employment (319); Migrants or immigration (517); Housing or your home (453); Health, including disability (853); Crime (423)

Kilde: National Centre for Social Research via The Guardian.

<https://www.theguardian.com/politics/2016/dec/15/poorer-voters-worries-immigration-fuelled-brexit-vote-study-finds>. Besøgt d. 11.02.2017

G:



Kilde: British Election Study via BBC. <http://www.bbc.com/news/magazine-36803544>. Besøgt d. 12.02.2017